

28- Hayrat ve hasenatın hayatı niyet ileidir. Fesadı da ucub, riya ve gösteriş ileidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Hayrat ve hasenatın hayatı niyet ileidir. Fesadı da ucub, riya ve gösteriş ileidir. Ve fitrî olarak vicdanda şuur ile bizzat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyet ile inkıta bulur.

Nasıl ki amellerin hayatı niyet ileidir. Onun gibi niyet bir cihetle fitrî ahvalin ölümüdür. Mesela, tevazua niyet onu ifsad eder, tekebbüre niyet onu izale eder, feraha niyet onu uçurur, gam ve kedere niyet onu tahfif eder. Ve hâkeza kıyas et.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Hayrat ve hasenatın hayatı niyet ileidir. Fesadı da ucub, riya ve gösteriş ileidir.

Yapılan iyi işlerin, ibadetlerin ve hayırların manevi bir beden olduğunu düşünürsek, o bedene can veren ruh niyettir. Bir amelin Allah katında bir değer kazanması, o amelin dış büyüklüğüne değil, arkasındaki “Allah rızası için yapıyorum” niyetine bağlıdır.

Misal: Bir zengine milyonlarca lira bağış yaptıran şey ile bir fakirin samimiyetle verdiği bir ekmeği kıyaslayalım. Eğer fakir o ekmeği halis bir niyetle verdiyse, o amel canlanır, büyür ve manevi bir çınar olur. Niyetsiz veya adetsel olarak yapılan büyük işler ise ruhsuz birer ceset gibidir.

“Fesadı da ucub, riya ve gösteriş ileidir.”

Ameli dirilten niyet olduğu gibi, onu zehirleyip çürüten (fesada uğratan) niyetler de vardır. Bunlar **ucub** (kendini, amelini beğenmek), **riya** (ikiyüzlülük) ve **gösteriş**dir. Bu üç virüs, niyetin yönünü Allah'tan alıp nefse ve insanlara çevirir.

Misal: Çok güzel Kur'an okuyan veya hitabeti harika olan birini düşünün. Eğer içindeki niyet

“Ne güzel okuyor desinler” (riya) veya “Ben ne kadar yetenekliyim” (ucub) çizgisine kayarsa, o nurani amel anında kömürleşir. Dışarıdan çok parlak görünen o ibadet, içten içe çürümüş bir ağaç gibi devrilir.

Ameli süte benzetirsek o amelde Allah’ın rızasından başka güdülen bütün maksatları da suya benzetebiliriz. Nasıl ki süte su katıldığında artık o süt gibi görünse de süt olmaktan çıkmıştır. Bu şekilde süt satan adama sahtekâr denilir.

Aynen öyle de Allah’ın rızası için yapılan amel sütüne başka maksatlar hükmündeki suyu katarsak, o güzel amel de artık amel gibi görünse de, amel olmaktan çıkmıştır. Amellerini bu şekilde Allah’a satacağını zanneden adama da varın siz ne dersiniz deyin.

Ve fitrî olarak vicdanda şuur ile bizzat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyet ile inkıta bulur.

İnsanın kalbinde ve vicdanında doğal, kendiliğinden (fitrî) doğan bazı saf duygular vardır. Sevgi, şefkat, hüzn gibi... Bu duygular ilk şuurla, yani yaşadığı an bizzat hissedilir. Ancak insan, o duyguyu yaşadığının farkına varıp üzerine düşünmeye başladığında (ikinci bir şuur geliştirip işin içine planlı bir niyet soktuğunda), o duygunun doğallığı kesilir (inkıta bulur). Yapaylık başlar.

Nasıl ki amellerin hayatı niyet ile dir. Onun gibi niyet bir cihetle fitrî ahvalin ölümüdür.

Niyet, iradi amelleri (namaz kılmak, sadaka vermek gibi) diriltirken; fitrî ve kalbi durumları (tevazu, neşe, hüzn gibi) taammüden (planlayarak) yapmaya çalışmak, o durumları öldürür. Çünkü fitrî haller zorlama kabul etmez.

Mesela, tevazua niyet onu ifsad eder, tekebbüre niyet onu izale eder, feraha niyet onu uçurur, gam ve kedere niyet onu tahfif eder. Ve hâkeza kıyas et.

Şimdi üstadımızın verdiği harika misalleri tek tek inceleyelim:

“Mesela, tevazua niyet onu ifsad eder...”

Tevazu (alçakgönüllülük), kişinin kendi aczini bilmesinden doğan doğal bir haldir. Bir insan

“Ben şimdi çok mütevazı bir insan olayım, öyle niyet edip boynumu bükeyim” dediği an, o tevazu bozulur (ifsad olur). Çünkü o niyetin altında “Mütevazı görünerek yüceleyim” kibri saklıdır. Yapmacık tevazu, kibrin en tehlikeli kılıfıdır.

“...tekebbüre niyet onu izale eder...”

Tekebbür (büyüklenme/kibir), fıtratı bozulmuş nefsin yapay bir üstünlük taslama çabasıdır. Bir insan durup dururken sırf rol icabı, “Ben şimdi şurada kibirli, azametli durmaya niyet edeyim” diye kastetse, o kibir komik duruma düşer ve karizması yok olur (izale olur). Gerçek bir azamet olmadığı, sadece bir “rol” olduğu sırtır.

“...feraha niyet onu uçurur...”

Ferah (iç neşesi, sevinç), ruha gelen İlahi bir esintidir, kendiliğinden olur. İnsan “Hadi bakalım, şimdi çok neşelenmeye niyet ediyorum, zorla sevineceğim” dediğinde, o neşe ve mutluluk kaçar, uçurur. Eğlence sektörünün insanları zorla eğlendirmeye çalışıp içsel bir tatmin sunamaması tam olarak bu yüzdendir.

“...gam ve kedere niyet onu tahfif eder. Ve hâkeza kıyas et.”

Gam ve keder (hüzün) de kalbe bizzat çöker. İnsan bazen derin bir hüzün yaşar. Eğer o hüznün üzerine gidip, “Ben şimdi oturup bu derde iyice kederleneyim, bu acıyı derinlemesine niyet edip yaşayayım” diye mantıksal bir şuur eklerse, o hüzün hafifler (tahfif olur). Çünkü acı, üzerine spot ışığı tutulup incelenmeye başlandığında fitrîliğini ve insanı kuşatan o boğucu büyüsunü kaybetmeye başlar.

Kişi gerçekten mahzun ise, “kederlenmeye niyet ediyorum” demez; çünkü keder zaten kalpte hissedilen fitrî bir hâldir. Bu hâle ayrıca niyet etmek, çoğu zaman o gamın hakiki olmadığını, yapmacık ve iradî bir gösteriye dönüştüğünü gösterir.

Metne Uygun Hâli

Üstadımızın mantık silsilesini takip ederek, insani durumlar ve kalbi hisler üzerinden bu misalleri birlikte çoğaltalım:

“Aşka ve Muhabbete Niyet Onu Söndürür”

Muhabbet (sevgi), kalbî ve fitri bir cazibedir; bir güzellik veya kemal karşısında kalp kendiliğinden o tarafa akar. Bir insan, mantıksal gerekçeler üreterek, “Şu kişiyi veya şu fikri çok sevmeye niyet edeyim, kendimi sevmeye zorlayayım” dediği an, o fitri akış kesilir. Zoraki sevgi çabası, kalbe ağır bir yük gibi biner ve fitri olarak doğabilecek o sıcaklığı tamamen söndürür.

“Şecaate (Cesarete) Niyet Onu Korkaklığa Dönüştürür”

Gerçek cesaret; hak bellenen bir yolda, tehlike anında vicdanın ve imanının sesiyle

kendiliğinden ortaya çıkan fitri bir refleks veya dik duruştur. Bir insan tehlikeli bir durumla karşılaştığında, “Şimdi burada çok cesur bir adam rolü oynayayım, cesarete niyet edeyim” diye zihnini meşgul ederse, o yapay niyet korkunun büyütecisi olur. Kişi kendi yapay tavrını kontrol etmeye çalışırken fitri şecaatini kaybeder; titreyen sesini ve titreyen dizlerini saklama telaşı onu daha da korkak gösterir.

“Cömertliğe ve Sahanete Niyet Onu Gösterişe İnkılap Ettirir”

Fitri cömertlik, içten gelen bir şefkat ve diğergamlık (başkalarını düşünme) hissidir. Elindekini verirken fitrat sadece muhtacın sevincine odaklanır. Fakat bir insan bir şey verirken, “Ben şimdi cömert bir insan olayım, eli açık bir karakter çizeyim” diye niyetini bu sığfata odaklarsa, o asil his anında zedelenir. Cömertlik gider, yerini gizli bir alkış beklentisine veya “Cömert adam” imajını koruma kasıntısına bırakır.

“Samimiyete (İhlâsa) Niyet Onu Sunileştirir”

İhlas ve samimiyet, insanın içinin dışının bir olması, hesapsızca hareket etmesidir. Komik bir paradokstur ki, insan “Şimdi çok samimi davranmaya niyet ediyorum” dediği an, o samimiyet fitriliğini kaybeder. Çünkü “samimi görünme çabası” başlı başına bir hesaptır, kurgudur ve zihni bir tasarımdır. Yapay samimiyet, muhatabın ruhunda güven değil, teyakkuz uyandırır.

“Huşûa (Derin Saygıya) Niyet Onu Mekanikleştirir”

İbadette huşû, kalbin azamet-i İlahiye karşısında erimesi ve titremesidir. Kul, Allah’ın huzurunda olduğunu derinden hissettiğinde huşû kendiliğinden bedene yansır. Ancak bir kişi namazda “Ben şimdi çok huşûlu bir namaz kılmaya niyet edeyim, boynumu şu açıyla eğeyim, gözlerimi şuraya dikeyim” diye teknik detaylara niyet ederse, o manevi derinlik uçar gider. Huşû, yerini bir koreografiye hatasız uygulama stresine bırakır. Kalp susar, sadece kalıplar konuşur.

“Dehaya ve Zekaya Niyet Onu Ahmaklığa İttirir”

Fitri zekâ veya deha, bir meseleye odaklanıldığında şimşek gibi çakan anlık kavrayışlardır. Bir mecliste bir insan “Şimdi burada ne kadar dahi ve zeki olduğumu göstereyim, dâhice konuşmaya niyet edeyim” diye kasılırsa, zihninin doğal işleyişini bozar. Büyük ve felsefi laflar etmeye çalışırken fitri mantık silsilesini kaçıır ve çoğunlukla yapay, karmaşık ve en nihayetinde absürt duruma düşen kelimeler sarf eder.

Nazar-ı Hakikatte Kıstas: İnsanın iradesiyle niyet edip canlandıracağı alan “Ef’al-i İhtiyariye” dediğimiz kendi seçimiyle yapacağı amellerdir (Adım atmak, sadaka vermek, tefekkür etmek gibi). Fakat kalbe ve fitrata ait olan “Ahval-i Fitriye” (Sevinç, hüzn, tevazu, ihlas, korku, sevgi gibi) zorlama emirlerle değil, ancak o hissi doğuran hakikatlere odaklanarak yaşanır. Sebep ne ise sonuç fitri olarak doğar; sonuca doğrudan niyet etmek ise

o sonucu katleder.